

II. Smrt a problém jejího smyslu (dokončení)

4. Smysl smrti a smysl života (V. E. Frankl, E. Tugendhat, C. G. Jung)

T 32: „Jedinečnost a jednorázovost jsou ... pro smysl života konstitutivní. V obou těchto podstatných momentech lidského života manifestuje se však zároveň konečnost člověka. Z toho musí být tato konečnost sama také něčím, co lidské existenci smysl dává a nemůže jí je brát ... Může smrt opravdu zrušit smysluplnost života? Naopak. Neboť co by se stalo, kdyby náš život nebyl konečný v čase, nýbrž časově neomezený? Kdybychom byli nesmrtelní, mohli bychom právem odsunovat každé jednání do nekonečna, nezáleželo by na tom vykonat je právě nyní ... Takto však, tváří v tvář smrti jako nepřekročitelné hranici své budoucnosti a ohraničení svých možností nacházíme se pod nátlakem, abychom využili času svého života a nenechali bez užitku projít kolem sebe jedinečné příležitosti, jejichž konečný souhrn pak tvoří celý život. Konečnost, pomíjivost je tedy nejen podstatný znak lidského života, nýbrž je také konstitutivní pro jeho smysl. Smysl lidské existence se zakládá na jejím ireverzibilním charakteru. Odpovědnosti člověka za život je možno proto rozumět jen tehdy, rozumí-li se její odpovědnost se zřetelem k pomíjivosti a jednorázovosti.“

(V. E. Frankl, *Lékařská péče o duši. Základy logoterapie a existenciální analýzy*, Brno 1994, str. 80–81.)

T 33: „Fragmentární charakter‘ života ... nijak neškodí smyslu života. *Nikdy nemůžeme dělat závěry z délky lidského života na jeho smysluplnost ...* Člověk má – v čase a v konečnosti – něco naplnit a ukončit, tj. vzít na sebe konečnost a počítat vědomě s koncem ... Není tedy vůbec nutné nějak vylučovat smrt ze života; patří přece docela právem k životu! ... *Bud' má život smysl; pak si jej podrží také nezávisle na tom, zda je dlouhý, nebo krátký, zda se rozmnožuje, nebo ne; nebo život nemá smysl, a pak jej nebude mít ani tehdy, kdyby trval ještě jednou tak dlouho nebo kdyby se mohl neomezeně rozmnožovat ...* Z toho všeho jen znovu vidíme, že život nemůže být nikdy sám sobě účelem, že jeho rozmnožování nemůže být nikdy svým vlastním smyslem: daleko spíše nabývá svého smyslu teprve z jiných, nebiologických zřetelů. Tyto zřetele tvoří tedy transcendentní moment. Život transcenduje sebe sama nikoli v ‚délce‘ – ve smyslu svého vlastního rozmnožování, nýbrž ve ‚výši‘ – tím, že intenduje nějaký smysl.“ (Tamt., str. 82–84.)

T 34: „Život se může jevit nesnesitelným, aniž by byl zasažen něčím špatným, a sice natolik nesnesitelným, že si mnozí právě proto ... *přejí smrt ...* já se domnívám, že [život] je neutrální, že sám o sobě postrádá smysl a může se mi jevit jako naplněný stejně jako prázdný. Nyní ale záleží i na mně: jsem to já, kdo činí život smysluplným. A jestliže se mi to nedaří, shledávám život často ... nesnesitelným: někteří lidé pak upřednostňují smrt.“ (E. Tugendhat, *O smrti*, in: *Reflexe* 49, 2015, str. 99–100.)

T 35: „...neobáváme se smrti obecně, neobáváme se toho, že jednou zemřeme, ale toho, že zemřeme právě nyní. To znamená: bylo by špatné umřít právě nyní ... život není sám o sobě dobrem. Spíše lze nyní říci: smrt by byla špatná proto, že by mi odňala příležitost – poslední příležitost – učinit život smysluplný nebo smysluplnější. To by vysvětlovalo, proč nás tolik děsí brzká smrt, proč žádáme odklad. ‚Hlavně nezemřít teď, jen ne v této nesmyslnosti.‘ ... tato odpověď by zároveň obsahovala vysvětlení, proč zakoušíme blízkost této hrozby jako výzvu.“ (Tamt., str. 100–101.)

T 36: „... strach ze smrti může být pochopen tak, že se tváří v tvář možnosti budoucího nebytí zděším toho, že můj život byl prázdný – což lze nyní pochopit také v tom smyslu, že jsem se ztrácel v nepodstatných obsazích ... Tato prázdnota není prázdnotou smrti, ale života, a není to pak smrt, co se nám zdá nesnesitelné, nýbrž život. V takovém případě se smrti neobáváme, ale toužíme po ní ... Mohou existovat různé důvody, proč se někdo neobává smrti, aniž by ji zároveň vyhledával: na jedné straně to může být určitý pocit, že mu nic nedává smysl, a na druhé straně právě pocit, že žil naplněný život. Jsou-li naše dosavadní úvahy správné, pak by člověk, který dosáhl určitého věku a který si zároveň uvědomuje, že žil smysluplný život, vlastně nemusel mít žádný důvod, aby se obával smrti.“ (Tamt., str. 100–103.)

T 37: „Smrt je nám známa jako naprostý konec. Je to tečka, která bývá často kladena ještě před konec věty a po které následuje už jen vzpomínka nebo následné působení u druhých ... Tváří v tvář takové smrti se nám život stále jeví jako tok ... nikdy nevyvstává otázka po smyslu a ceně života naléhavěji a palčivěji než v okamžiku, kdy vidíme, jak poslední dech právě opouští dosud živé tělo. Jak rozdílně se nám jeví smysl života, když vidíme mladého člověka, usilujícího o vzdálené cíle a tvořícího budoucnost, a když nevléčitelně nemocný nebo stařec s nevolí a bezvládně klesá do hrobu. Mládí – jak se nám zdá – má cíl, budoucnost, smysl a cenu. Dospět ke konci je však nesmyslně ustat ... Jako existuje spousta mladých lidí, kteří mají v podstatě panický strach ze života, po němž přece tolik touží, existuje snad ještě větší počet stárnoucích lidí, kteří mají týž strach ze smrti ... Avšak lidé jsou do té míry přesvědčeni, že smrt je prostě konec běhu, že člověku zpravidla vůbec nenapadne, aby také smrt chápal podobně jako cíl a naplnění, jak se to prostě dělá u účelů a záměrů mladého života, který směřuje vzhůru ... Počínaje středem života zůstává živoucí jen ten, kdo chce s životem zemřít. Neboť to, k čemu dochází v tajemné hodině životního poledne, je obrat paraboly, *zrození smrti*. Život druhé poloviny života neznamena vzestup, rozvoj ... životní rozmach, nýbrž smrt, neboť jeho cílem je konec. Nechtít svůj životní vrchol je totéž jako nechtít svůj konec. Obojí znamená: nechtít žít. Nechtít žít znamená totéž co nechtít zemřít.“

(C. G. Jung, „Duše a smrt“, in: *týž, Duše moderního člověka*, Praha 1994, str. 107–109.)

T 38: „Smím se však aspoň zmínit o tom, že consensus gentium má jasná pojetí smrti a že tato pojetí jsou naprosto srozumitelně vyjádřena ve všech velkých náboženstvích světa. Ano, lze dokonce tvrdit, že většina těchto náboženství představuje komplikované systémy přípravy na smrt, a to do té míry, že život ... neznamena nic jiného než přípravu na nejzazší cíl, na smrt. Ve dvou největších živých náboženstvích, v křesťanství a buddhismu, se smysl existence naplňuje na jejím konci ... Zdá se tedy, že obecné duši lidstva lépe odpovídá, když pohlížíme na smrt jako na naplnění smyslu života a na jeho vlastní cíl než na jenom nesmyslný konec. Ten, kdo se v tomto ohledu kloní k osvíceneckému názoru, se psychologicky izoloval a je v rozporu se svou vlastní obecně lidskou podstatou.“ (Tamt., str. 110–111)